

Дослідження/

■ **Ольга Козьменко**
Olha Kozmenko

Доктор економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики Державного вищого навчального закладу "Українська академія банківської справи Національного банку України"

Dr. habil. (Economics), Professor of the Department of Economic Cybernetics of the Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine

E-mail: o.v.kozmenko@gmail.com

■ **Вадим Козирєв**
Vadym Kozyriv

Аспірант кафедри менеджменту Державного вищого навчального закладу "Українська академія банківської справи Національного банку України"

Ph.D. Student of the Department of Management of the Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine

E-mail: kozyrivva@gmail.com

Трансформування банківської системи України під впливом іноземних фінансових конгломератів

Transformation of the banking system of Ukraine under the impact of foreign financial conglomerates

У статті розглянуто економічну сутність інтеграційних процесів у банківській системі України, проаналізовано вплив фінансових конгломератів на функціонування банківського сектору фінансового ринку. Досліджено сутність та класифіковано трансакції злиття і поглинання.

The article considers the economic essence of integration processes in the banking system of Ukraine and an impact of financial conglomerates on the operation of the banking sector of the financial market. The authors investigate the essence of merger and acquisition transactions and classify them.

Ключові слова: інтеграційні процеси, банківська система, фінансові конгломерати, M&A-трансакції.
Key words: integration processes, banking system, financial conglomerates, M&A transactions.

У фінансовій сфері в ХХ ст. відбулися масштабні зміни, які викликали зміну контурів фінансових систем багатьох країн. Світові тенденції проявляються і в трансформаційних процесах вітчизняної банківської системи, зокрема зростає роль фінансових посередників, а на ринку з'являються потужні іноземні фінансові конгломерати, які концентрують банківські страхову та інвестиційну складові бізнесу.

Як відомо, основною ідеєю створення та функціонування фінансового конгломерату є надання повного спектра послуг клієнту і за рахунок цього збільшення своєї присутності на фінансових ринках. У даному контексті цікавим є аналіз впливу інтеграційних процесів та фінансових конгломератів на розвиток банківської системи нашої країни.

Об'єднання фінансових посередників на світовому фінансовому ринку є закономірним явищем, що

викликає науковий та суспільний інтерес. Деякі економісти вбачають в інтеграції фінансових посередників, у тому числі банківських установ, один із найважливіших проявів поглиблення ринкових відносин. Інші підкреслюють, що такі об'єднання супроводжуються посиленням впливу посередників на розвиток і структурну конфігурацію фінансового ринку. Важливим мотивом посилення інтеграцій-

них процесів на фінансовому ринку є різноманітні кризові явища, що стимулюють поєднання різних видів фінансових послуг для збереження існуючих позицій на ринку та забезпечення власних коштів.

Питання інтеграційних процесів і їхнього впливу на банківську систему та економічну стабільність країни широко дискутується в наукових працях учених України та світу. Серед вітчизняних науковців цікавими є дослідження С.М.Еша [7], В.В.Корнєєва [9], І.О.Школьник [15–16], В.М.Кремень [15] та інших. Вивченням інтеграції фінансових посередників під впливом тенденції до глобалізації займалися такі зарубіжні вчені, як Берт Шолтес (Bert Scholtes) та Дік ван Венсveen (Dick van Wensveen), [2] Карсхон Ес Ві Ем (Carchon S.W.M.) та Ферваер К. (Verweire K.) [3].

Слід підкреслити, що поняття “інтеграція” досі не має чіткого визначення. Це пояснюється наявністю безлічі моделей і типів процесів об’єднання, які розрізняють за цілями та функціями, національними інтересами, що їх переслідують окремі держави або групи держав у процесі власної інтеграції [16]. Складові інтеграції подано на схемі 1.

У формуванні світового фінансового простору виокремлюють чотири основні етапи, кожному з яких притаманні специфічні риси та чинники. Перший етап пов’язано із запровадженням резервної валюти, другий – зі значним розвитком комп’ютерних та інформаційних технологій, третій – із розпадом СРСР, четвертий – із запровадженням євро, залучен-

ням національних економік країн, що розвиваються, у світогосподарські зв’язки [3].

Інтеграційні процеси зі зближення фінансових ринків та утворення фінансових об’єднань тісно пов’язані із загальною тенденцією до глобалізації. Інтеграція у такому випадку розглядається як певний процес, що поєднав у собі ознаки зростання політико-правової залежності кількох країн та водночас впливає на їхні фінансові ринки.

Специфіка інтеграції України у світовий фінансовий простір зумовлена тим, що рівень розвитку її національної фінансової системи поступається економічно розвинутих країнам світу. Тому процес глобалізації пов’язаний не лише з позитивними моментами, а й із певними ризиками.

Основою інтеграції України у світовий фінансовий простір є передусім розвиток банківської системи і створення механізмів захисту внутрішньої економіки від можливих потрясінь. Важливою складовою при цьому є створення інституційних умов у формі норм цивільного і господарського законодавства, які забезпечать захист прав інвесторів і доступ до адекватної фінансової інформації.

Враховуючи специфічність впливу фінансової глобалізації на розвиток української економіки, можна визначити напрями, в яких такий вплив найбільший:

- інтеграція до міжнародних торговельних відносин;
- взаємини з міжнародними фінансово-кредитними установами;
- інтеграція до світового фінан-

сового ринку, залучення іноземних інвестицій та співпраця з іноземними партнерами [12].

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ КОНГЛОМЕРАТИ НА БАНКІВСЬКОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Поняття “фінансовий конгломерат” пов’язане з іншим – “корпоративна диверсифікація”, що означає руйнування кордонів між банківським, страховим та інвестиційним ринками і створення фінансових холдингів. Статус диверсифікації, який описується показниками її рівня та ефективності, свідчить, що більші фінансові конгломерати зі значними банківськими, страховими та інвестиційними операціями мають великий ступінь фінансової диверсифікації і більший синергетичний ефект, ніж банки з маленькими дочірніми компаніями.

Поява та розвиток фінансових конгломератів на ринку банківських послуг зумовлена прийняттям відповідних нормативно-правових актів, які здебільшого обмежували будь-яку діяльність фінансових груп та забороняли продаж і розповсюдження страхових продуктів через банківські установи. Згодом світові тенденції на фінансових ринках та прояви кризових явищ змушували уряди країн впроваджувати реформи, що здебільшого стосувалися фінансових ринків та банківського сектору (див. схему 2). Дозвіл на проведення операцій зі злиття та поглинання фінансових компаній банківського сектору економіки став відправною точ-

Схема 1. Структура інтеграційних процесів

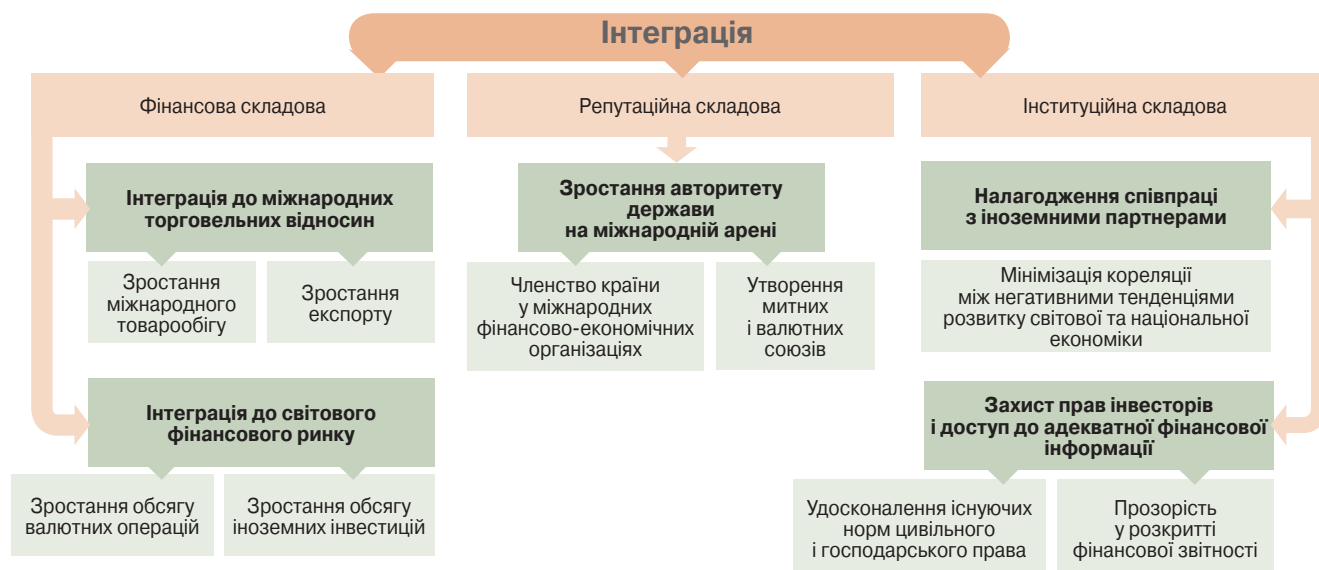
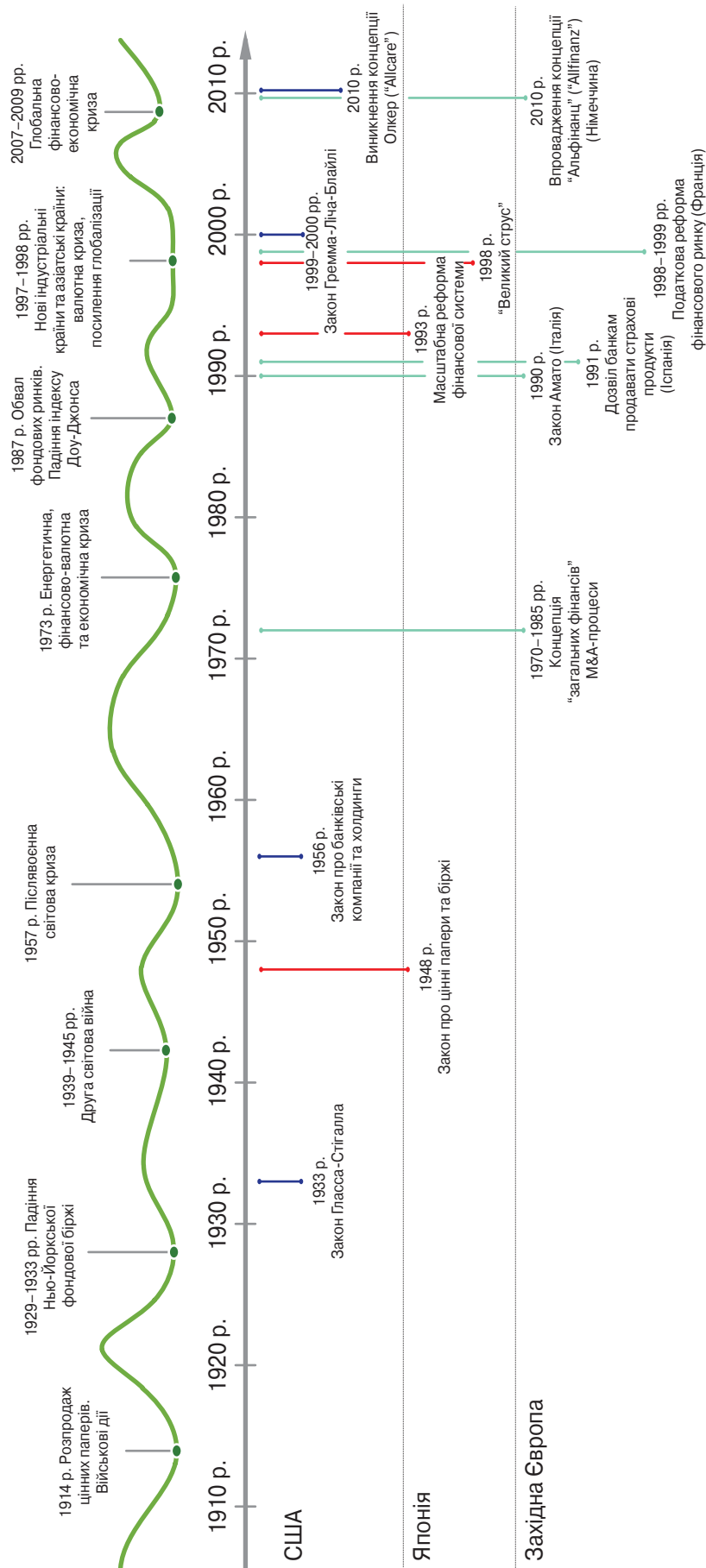

Схема 2. Взаємозв'язок розвитку фінансових конгломератів з найбільшими фінансово-економічними кризами

Джерело: складено авторами на основі [14, 15, 16].

кою розвитку сучасних фінансових конгломератів (див. таблицю).

Відповідно до Директиви 2002/87/ЄС, прийнятої Європейським Парламентом та Радою у грудні 2002 року, до конгломератів належать фінансові і фінансово-промислові групи, діяльність яких відповідає такій системі критеріїв: регульований суб'єкт (банк, страхова чи інвестиційна компанія) очолює групу або принаймні одна з дочірніх компаній у групі є регульованим суб'єктом; хоча б один із суб'єктів групи належить до сектору страхування і хоча б один – до банківського сектору чи сектору інвестиційних послуг; консолідована та/або сукупна діяльність суб'єктів групи, що належать до сектору страхування, і консолідована та/або сукупна діяльність суб'єктів групи у банківському секторі чи секторі інвестиційних послуг є значними – встановлюється на підставі ряду фінансових коефіцієнтів, а також обсягу активів найменшого фінансового сектору групи, який має перевищувати 6 млрд. євро [4].

Основними мотивами входження фінансових конгломератів на банківський ринок України є:

- відносна "легкість" при входженні на ринок. Значний капітал та обсяг активів "материнських компаній" дають змогу застосовувати "агресивні" моделі поведінки на ринку (інвестування, депозитна діяльність, хеджування ризиків);

- досягнення синергійного ефекту у витратах та доходах. Компанія може зменшити середній рівень витрат, продаючи той самий продукт на більшому ринку або реалізуючи багато-складові продукти. Деякі методи продажів відображають тісний зв'язок економії витрат зі зростанням обсягів ринку, і цей зв'язок навіть збільшується з часом завдяки технологічним нововведенням;

- диверсифікація. Вдаючись до диверсифікації, компанія може знизити волатильність своїх грошових потоків. Це, в свою чергу, може зменшити ймовірність скрутного фінансового становища, уникаючи таким чином певних витрат (пов'язаних із процесом санації). Проте навіть якщо компанія і не опиняється у становищі, що призводить до банкрутства, то її керівництво може нести збитки внаслідок зростаючих конфліктів інтересів між власниками облігацій та власниками акцій. Також диверсифікація дає змогу знизити потребу компанії у зовнішньому фінансуванні [11].

Таблиця. Основні нормативно-правові документи, що вплинули на інтеграцію фінансових посередників

Роки	Країна	Нормативно-правовий документ
1933	США	Прийнято Закон Гласса-Стігалла (Glass-Steagall Act), який визначив різницю між комерційними та інвестиційними банками. З цього моменту банки повинні були обрати напрям спеціалізації – банківську справу або інвестиційний бізнес (законом накладено обмеження на діяльність фінансових конгломератів)
1948	Японія	Закон про цінні папери і біржі (“Японське фінансове диво”, під впливом США). Результатом стало створення Осака Секьюритіз Іксчендж (Osaka Securities Exchange) в 1949 році. Запроваджено обмеження на діяльність банків та брокерів (дезінтеграційний чинник)
1956	США	Існуючі обмеження доповнено Законом про банківські холдингові компанії (Bank Holding Company Act), яким було створено бар’єр між банками та страховими компаніями. Закон акцентував увагу на ризиках страхових компаній, які виникають у ході їхньої співпраці з банками і є складними для кількісного оцінювання
1970-ті рр.	Західна Європа	Виникає концепція “загальних фінансів”, злиття та поглинання. Перші зміни в законодавстві
Наприкінці 1990-х	США	Відбулося реформування системи регулювання фінансового ринку. Так, банк Чейз Менхеттен (“Chase Manhattan”), незважаючи на існуючу заборону, подав прохання регуляторам на дозвіл злиття з інвестиційним банком Джей Пі Морган (“J.P. Morgan”). Після відмови керівництво Чейз Менхеттен попередило Федеральну резервну систему про те, що в разі створення перешкод у процесі злиття його акціонери підуть на безпрецедентний крок – самоліквідацію банку
30 липня 1990	Італія	Ухвалено Закон Амато. Банкам дозволили вкладати капітал у страхові компанії. Для цього законодавством було визначено такі форми: – придбання банком частки в капіталі страхової компанії і навпаки; – створення банком і страховою компанією спільного відділення; – продаж банком страхових полісів однієї або кількох партнерських страхових компаній
1991	Іспанія	Усунуто законодавчу заборону щодо продажу банками страхових продуктів
1993	Японія	Ухвалено Закон про реформу фінансової системи (часткове зняття обмежень щодо діяльності банків)
1998	Франція	Каталізатором створення фінансових конгломератів стали фінансові та податкові стимули. Знижено рівень оподаткування доходів від продажу страхових продуктів строком понад 8 років. На продовження податкової реформи такі страхові послуги було взагалі звільнено від оподаткування
1998-1999	Японія	Лібералізація фінансових ринків сприяла підвищенню мобільності японського капіталу. З реформуванням кредитно-фінансової системи Японії зросла її роль як світового інвестора. Банківська реформа 1998 р. передбачала певну лібералізацію банківської діяльності. Міські банки отримали право відкривати спеціальні трастові та інвестиційні філії, банки довгострокового кредиту перетворюються на комерційні банки або зливаються з ними, траст-банки отримали право відкривати філії для проведення операцій із цінними паперами, брокерсько-дилерські фірми з операцій із цінними паперами перетворюються на філії комерційних банків
2000	США	З’явилася установа Джей Пі Морган Чейз (J.P. Morgan Chase), а також набув чинності Закон Гремма-Ліча-Блайлі (Gramm-Leach-Bliley Act), який замінив Закон Гласса-Стігалла. Новим законом дозволялося банківським холдинговим компаніям злиття з компаніями лише фінансового сектору, до яких належали інвестиційні банки, компанії з управління активами, страхові компанії, а також інші небанківські компанії, діяльність яких на фінансовому ринку має професійний характер
2000 – дотепер	Німеччина	Перехід від продуктоорієнтованих до клієнтоорієнтованих форм інтеграції. Виникнення повної інтеграції. Розвиток концепції “Олфайненс” (Allfinance)

Основні чинники, що супроводжують об’єднання фінансових посередників:

- *додаткові переваги для органів управління компанією.* Вдаючись до злиттів та поглинань, менеджери можуть прагнути досягти особистих цілей, які не обов’язково збігаються з метою максимізації доходів акціонерів;
- *“ризик зараження”* (чим більшим і сильнішим є конгломерат, що функціонує на ринку, тим більшим є й ризик);
- *можливості уникнення державного регулювання та застосування схем із “відмивання коштів”;*
- *ризик того, що сторони будуть більшою мірою вдаватися до ризикованої поведінки з причин існування певних домовленостей або контрактів.* Цей ризик може проявлятися в кількох випадках. По-перше, нерегульована організація може намагатися отримати доступ до банківської системи гарантій (таких як страхування депозитів та вигідні умови кредитора останньої інстанції) за рахунок того, що вона асоціюється з цим банком як учасники однієї групи. По-друге, конгломерат може досягти настільки великих розмірів, що сприйматиметься учас-

никами ринку як “занадто великий, щоб збанкрутувати”;

- *конфлікт інтересів.* Взаємодіючи зі своїми клієнтами, конгломерат виконує безліч ролей, які потенційно можуть вступати у конфлікт. Передача інформації про клієнтів між організаціями групи може порушувати закони приватності;

- *зловживання економічною владою.* Фінансові конгломерати можуть призводити до більшої концентрації на ринку банківських послуг, зменшення конкуренції та зниження ефективності банківської системи. Вони мають більше джерел доходів і тому знаходяться в кращому становищі в боротьбі з конкурентами. Зниження рівня конкуренції, в свою чергу, може негативно вплинути на інновації.

Слід зазначити, що стрімкий розвиток окремих сегментів вітчизняного фінансового ринку та економічне зростання перетворили його на привабливий для фінансового капіталу (передусім у банківський і страховий сектори), який викликав активізацію та інтенсифікацію процесів фінансової інтеграції і фінансової конвергенції.

На ринку банківських послуг Ук-

раїни працюють вісім іноземних фінансових груп із Європи та США – Сосьєте Женерал (Societe Generale), ІНГ (ING), Креді Агриколь (Credit Agricole), Інтеза Санпаоло (Intesa Sanpaolo), Ер Це Бі-Уніка (RZB-UNIQA), СЕБ (SEB), Сітігруп (Citigroup) і Бі Ен Пі Паріба (BNP Paribas) (під їхнім контролем перебувають 10 вітчизняних банківських установ); на страховому ринку – Альянц (Allianz), Ей Ай Джи (AIG), Бі Ен Пі Паріба (BNP Paribas), Ей Екс Ей (AXA), Граве (GRAWE), Женералі (Generali), ІНГ (ING), Ер Це Бі-Уніка (RZB-UNIQA), СЕБ (SEB) і Петр Келлнер (Petr Kellner (PPF)) [16].

Вплив міжнародних фінансових конгломератів – представників іноземного капіталу на банківську систему України може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивними є розширення ресурсної бази соціально-економічного розвитку; сприяння залученню іноземних інвестицій; запровадження сучасних технологій діяльності на ринку банківських послуг, зокрема у сфері фінансового обслуговування, управління та складання консолідованої фінансової звітності. Про-

те діяльність конгломератів може призвести до посилення негативного впливу фінансової глобалізації та нестабільності банківської системи, формування додаткових ризиків, неконтрольованого впливу капіталу, реалізації фінансово-економічних інтересів без урахування пріоритетів розвитку України.

В основі функціонування фінансового конгломерату як фінансового посередника та суб'єкта фінансового ринку є поєднання різних видів фінансових послуг і продуктів. Як форма корпоративної інтеграції фінансовий конгломерат повинен включати хоча б два з таких трьох фінансових інститутів: банк, страхова та інвестиційна компанії. Передумовою формування залежності банківського сегмента на фінансовому ринку України від діяльності міжнародних фінансових конгломератів стала їхня присутність і активність.

На страховий ринок України міжнародні фінансові конгломерати впливають менш критично – з огляду на його значно менший обсяг і більшу кількість учасників. Представлені в Україні фінансові конгломерати є потужними фінансовими посередниками відносно обсягів вітчизняного фінансового ринку. Проте у зв'язку з кризою ситуація може дещо змінитися, оскільки вже нині суттєво зменшилися розміри міжнародних фінансових конгломератів, а в окремих випадках – вони взагалі реорганізувалися.

Фінансові групи, котрі здійснюють діяльність у сфері банківських і страхових послуг та на ринку цінних паперів, у широкому розумінні є об'єднаннями юридичних осіб, пов'язаних між собою через механізм контролю або впливу. Вони часто діють у кількох юрисдикціях і можуть поєднувати кілька відносно незалежних юридичних осіб. Для досягнення синергії та економії коштів фінансові групи використовують низку юридичних осіб і структур, користуються відмінностями в їхньому оподаткуванні, контролі й регулюванні у різних секторах фінансового ринку та в різних країнах. Відповідно до стандартів IAI8 існують різні види фінансових груп, їхній спектр – від національних однорідних груп до міжнародних неоднорідних фінансових конгломератів [12, 13].

Система регулювання та нагляду за фінансовими групами, виходячи з їхнього змісту, розглядається з двох точок зору: фінансова група вважається однією диверсифікованою економіч-

ною одиницею, яка об'єднує ризики; фінансова група складається з безлічі окремих юридичних осіб, виходячи з чого існуючі механізми контролю можна розділити на дві групи.

За комплексного (консолідованого) підходу вимоги до капіталу ставляться до консолідованих активів і пасивів на рівні материнської компанії. Передбачається, що ці активи і пасиви вільно обертаються в межах групи. Згідно з цим підходом вимоги до капіталу застосовуються до окремих регульованих компаній у межах фінансової групи.

Міжнародна асоціація органів страхового нагляду (IAIS) ухвалила кілька документів, які визначають принципи, стандарти і керівні положення стосовно нагляду за діяльністю страхових установ і страхових груп, зокрема "Принципи здійснення нагляду за діяльністю міжнародних страхових установ та страхових груп, а також їхніх установ в інших країнах" (вересень 1997 року). У жовтні 2009 року Міжнародна асоціація органів страхового нагляду випустила посібник із використання наглядових колегій для нагляду за фінансовими групами, згідно з яким їхню роботу було поширено і на банківський сектор [10].

У 1999 році Базельський комітет спільно з Міжнародною асоціацією органів страхового нагляду та Міжнародною організацією комісій із цінних паперів (IOSCO) розробив принципи оцінювання фінансових конгломератів, що детермінувалися як будь-яка група компаній під спільним контролем, котра здійснює виключну або переважну діяльність і надає значущі послуги принаймні у двох різних фінансових секторах (банківському, цінних паперів або страхування). За цими принципами пропонувалися способи розв'язання проблем, пов'язаних із оцінюванням достатності капіталу. Принципи оцінювання мали нівелювати відмінності в розрахунку достатності капіталу в різних секторах фінансового ринку та базувалися на тому, що ризики, пов'язані із секторами, обліковуються за найвищим рівнем [1]. Регулятори страхового ринку і ринку цінних паперів, а також центральні банки Франції, Німеччини, Італії, Іспанії, Нідерландів, Великобританії, Японії та США разом із МВФ, Радою фінансової стабільності Файненшл Стебіліті Борд (Financial Stability Board), Ай Ей Ай Ес (IAIS)

та Міжнародною організацією комісій із цінних паперів у рамках спільного форуму створили робочу групу, одним із завдань якої стало оцінювання ризиків, пов'язаних із функціонуванням фінансових груп. Усі учасники форуму намагаються знайти оптимальний варіант регулювання діяльності фінансових груп із метою пом'якшення їхнього потенційного впливу на стабільність національних і глобального ринків. Прикладами потенціалу і масштабу такого впливу є нещодавня криза в Емерікен Інтернешнл Груп (American International Group (AIG)) і крах банку Леман Бразерз (Lehman Brothers, США), а також виведення з кризи Фортіс (Fortis) у Нідерландах за допомогою держави.

Діяльність фінансових конгломератів на ринку банківських послуг супроводжується розробкою складних фінансових продуктів. Конгломерат має безліч внутрішніх взаємозв'язків, за якими втрати на одних ринках покриваються за рахунок доходів на інших. У результаті нівелюється відмінність між ризиками банківської справи; ризиками, пов'язаними з торгівлею цінними паперами, ризиками в інвестуванні та в страхуванні. Спеціалізовані органи нагляду не мають можливості правильно оцінити сукупні ризики фінансового конгломерату в цілому, отже, виникає необхідність у створенні мегарегулятора для інтегрованого нагляду за фінансовим сектором.

ДІЇ ФІНАНСОВИХ КОНГЛОМЕРАТІВ У ПРОЦЕСАХ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

При входженні на ринок банківських послуг України фінансові конгломерати активно залучаються до процесів злиття та поглинання. Маючи необмежений доступ до фінансового ресурсу, конгломеративні об'єднання вдаються до купівлі фінансових установ та освоюють нові ринки збуту. Такий вид М&А-трансакцій ("конгломеративний") відбувається шляхом об'єднання суб'єктів, які не є ні конкурентами, ні партнерами, а фактично виступають у ролі покупця та продавця. До інших видів угод злиття та поглинання відносять горизонтальні (відбувається злиття двох конкурентів) та вертикальні (об'єднання юридичних осіб, між якими існують чи можуть існувати правовідносини продавця і покупця) [8].

Основним мотивуючим чинником злиттів і поглинань є синергійний ефект, пов'язаний зі створенням додаткової вартості від цього інтеграційного процесу. У міжнародній практиці існує поділ M&A на внутрішні (*inbound*), що передбачають придбання іноземною компанією національної компанії, та зовнішні (*outbound*) трансакції, коли національна компанія придбає іноземну компанію (див. схему 3). На банківському ринку України переважно відбуваються Інбаунд Ем енд Ей (*inbound M&A*) іноземними фінансовими конгломератами.

Доцільно розрізняти M&A-трансакції відповідно до впливу інтеграційних процесів на банківський ринок України. Так, фінансові конгломерати є прикладом прояву тенденції до “вимушеної” інтеграції, метою якої є посилення позицій у конкурентній боротьбі та вихід на нові ринки збуту. Ознаками “примусової” інтеграції є укладення недружніх угод, котрі мають чіткі риси монополізації, задля впровадження “нових правил гри” на обраному сегменті банківського ринку.

Головними причинами та передумовами M&A-угод експерти визнають:

- перенасичення національних та світового ринків великою кількістю учасників із високим рівнем капіталізації, внаслідок чого відбувається жорстка конкуренція між ними;
- потреба в збільшенні капіталу для ухвалення великих ризиків;
- наміри розширити географію своєї діяльності як основу формування інвестиційного портфеля, ширшої диверсифікації ризиків, спосіб

проникнення на банківські ринки нових країн;

- бажання скоротити витрати на ведення справ;
- прагнення розширити перелік банківських послуг, а також знайти нові канали їх продажу;
- гонитва за підняттям свого рейтингу за рахунок фінансово стійкого партнера [5].

Для досягнення цілей, які ставить фінансовий конгломерат, приймаючи рішення про проведення угод M&A, вирішуються такі завдання:

- забезпечення розвитку компанії, розширення бізнесу;
- зростання ефективності організації бізнесу (синтетичний ефект), оптимізація співвідношення доходів і витрат;
- поліпшення якості управління;
- максимізація вартості бізнесу при підготовці його до продажу;
- збільшення частки компанії на ринку;
- зменшення впливу конкурента аж до його купівлі;
- підвищення капіталізації бізнесу.

До ризиків здійснення угод M&A належать втрата керованості компанії, неможливість досягнення синергетичного ефекту у випадку невдалої інтеграції з придбаним об'єктом, недооцінка дій конкурентів, збільшення боргового навантаження і підвищення уваги Антимонопольного комітету України [5].

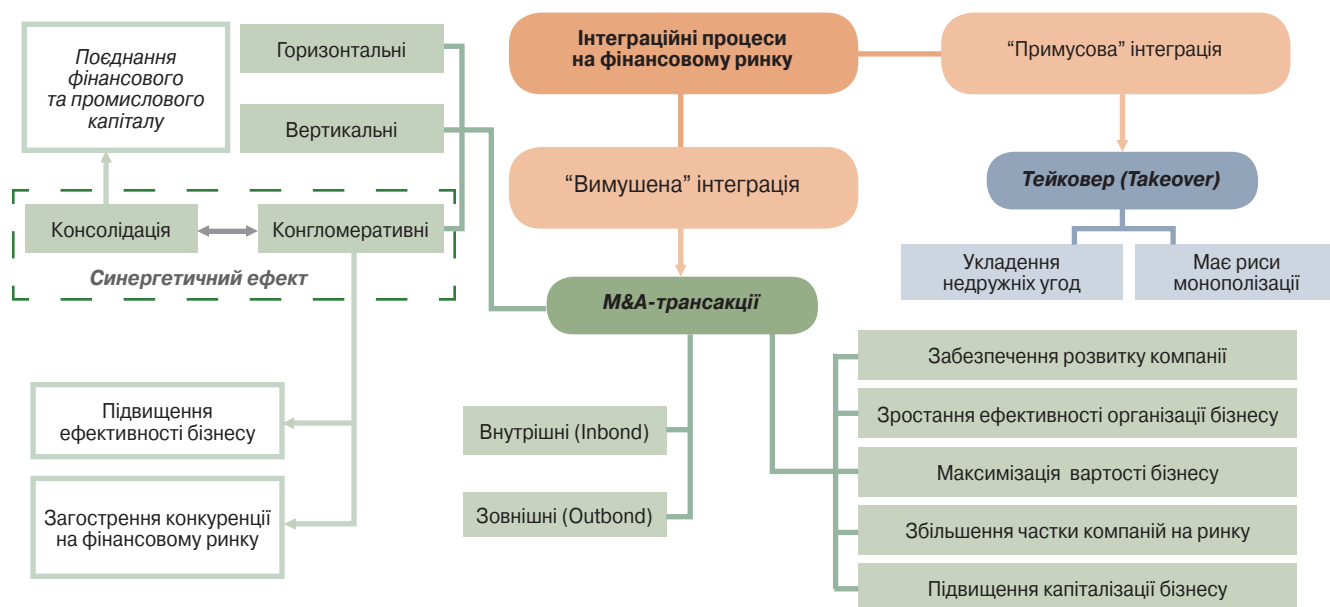
Дослідження, проведене компанією “Прайсвотерхаус Куперс” (PricewaterhouseCoopers), виявило зростання активності на європейському ринку

ку угод злиття і поглинання у фінансовому секторі в II кварталі 2012 року. Звіт компанії “Огляд угод” (Sharing Deal Insight) засвідчив, що активність у сфері угод злиття і поглинання зростала на 31% – з 9.7 млрд. євро в I кварталі 2012 року до 12.7 млрд. євро в II кварталі 2012 року. Це майже вдвічі більше від показника за II квартал 2011 року (6.7 млрд. євро). Крім того, вперше за останні два роки відбулося зростання загальної кількості угод, включаючи кількість міжнародних стратегічних придбань. Загальна вартість угод у першій половині 2012 року становила 22.4 млрд. євро, що на 36% вище від аналогічного показника 2011 року (16.5 млрд. євро) [6].

Про процес відновлення на європейському ринку угод злиття і поглинання в банківському секторі свідчить загальна кількість угод і зростання їхньої вартості в II кварталі 2012 року. Хоча важливу роль у поліпшенні результатів відіграла одна велика угода в банківському секторі (вартістю 4.5 млрд. євро, за яку уряд Іспанії придбав 45% частки в банку “Банкія” (Bankia), в II кварталі було відзначено й інші вельми обнадійливі ознаки відродження активності на ринку угод злиття і поглинання.

Зростання загальної кількості угод уперше за останні два роки є більш значущим показником відродження активності на ринку угод злиття і поглинання у фінансовому секторі, ніж показник загальної вартості угод. Зростаючий потік угод із внутрішньої консолідації і злиття в середній

Схема 3. Місце M&A-трансакцій в інтеграційних процесах

та нижній частинах ринку банківських послуг, що сприяв збільшенню обсягів угод, швидше за все, продовжить збільшуватися. Серед інших факторів зростання активності варто зазначити посилення тиску в зв'язку з вимогою консолідації у страховому секторі та в секторі управління активами багатьох країн Європи.

У II кварталі 2012 року також було оголошено про проведення двох великих стратегічних операцій вартістю понад 1 млрд. євро кожна. Обидві угоди передбачають міжнародні придбання з акцентом на розширення діяльності: придбання турецького банку Денізбанк (Denizbank) Сбербанком – найбільшим російським банком за 2.8 млрд. євро й оголошення про те, що Лондонську біржу металів, якою володіє один із учасників, буде продано великому фінансовому холдингу Гонконг Іксченджіс енд Кліринг (Hong Kong Exchanges & Clearing) за 1.7 млрд. євро. У страховому секторі в цьому кварталі також відбулося кілька великих угод загальною вартістю 1.1 млрд. євро.

Західноєвропейським банкам стає все складніше знайти покупців на великі непрофільні банківські активи в Європі. Це засвідчив приклад тривалої операції з продажу 630 підрозділів у Великобританії банківською групою Ллойдс Бенкінг Груп (Lloyds Banking Group). Більшість західноєвропейських ринків і сегментів малопривабливі для неєвропейських покупців, а вітчизняні учасники тендерів не мають достатньо коштів або бажання здійснювати великі придбання. Але навіть у цих умовах, імовірно, збережеться тенденція до консолідації малих і середніх підприємств на більш фрагментованих ринках Західної Європи, особливо в Іспанії, Італії та Греції. Компанії, що виставляються на продаж на успішніших ринках Центральної, Східної та Південно-Східної Європи, будуть і далі викликати інтерес як європейських, так і неєвропейських покупців. Якщо говорити про менші угоди, то фонди прямих інвестицій зберігають інтерес до придбання компаній, які перебувають у складній фінансовій ситуації, компаній із низькими вимогами до достатності капіталу й портфелів активів.

ВИСНОВКИ

Інтеграція банківської системи України у світовий фінансовий простір відбувається досить повільно. Не-

достатній рівень реформування економіки, нерозвинутість національного фінансового ринку та повільне впровадження міжнародних стандартів нагляду стримують цей процес. Водночас виникають інтегровані фінансові об'єднання, котрі загострюють конкуренцію на внутрішньому ринку та стимулюють приплив іноземного капіталу.

Необхідно чітко визначити поняття “фінансовий конгломерат”, урегулювати процедуру його створення, діяльності й ліквідації, запровадити систему державного нагляду і створити наглядовий орган, що дасть можливість виробити більш обґрунтовані оцінки фінансового стану створеного об'єднання та зможе регулювати діяльність фінансових конгломератів.

Діяльність фінансових конгломератів тісно пов'язана з процесами злиття та поглинання. Як і на європейському фінансовому ринку, в Україні простежується тенденція до укладення М&А-угод конгломеративного типу. Іноземні фінансові конгломерати виступають у ролі покупців вітчизняних банківських установ і посилюють свій вплив на функціонування банківської системи України. □

Література

1. *Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>. – 01.01.2009. – Назва з екрана.
2. *Bert Scholtens, Dick van Wensveen THE THEORY OF FINANCIAL INTER-MEDIATION: AN ESSAY ON WHAT IT DOES (NOT) EXPLAIN SUERF – The European Money and Finance Forum – Vienna*. – 2003.
3. *Convergence in the financial services industry / Van den Berghe, Verweire K., Carchon S.W.M.* // *Insurance and private pensions compendium for emerging economies*. – 1999.
4. *European Parliament and Council Directive 2002/87/EC of 16 December 2002 on the supplementary supervision of credit institutions, insurance undertakings and investment firms in a financial conglomerate and amending Council Directives 73/239/EEC, 79/267/EEC, 92/49/EEC, 92/96/EEC, 93/6/EEC, 93/22/EEC, 98/78/EC and 2000/12/EC*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu/scaadplus/leg/en/lvb/l24038c.htm>. – 01.01.2009. – Назва з екрана.

5. *M&A (злиття і поглинання)*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-capital.ua/ua/services/invest-banking/m-and-a/>. – Назва з екрана.

6. *Банкіри Європи готуються до нових поглинань*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2012/10/25/290053> – Назва з екрана.

7. *Еш С. М. Фінансовий ринок [навч. посіб.] / С.М.Еш*. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 528 с.

8. *Злиття та поглинання в європейському фінансовому секторі*. – [Електронний ресурс]. – Цінні папери України. – 2010. – № 12. – Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=606&pub=4496 – Назва з екрана.

9. *Корнєєв В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку: монографія / В.В.Корнєєв*. – К.: Основа, 2007. – 192 с.

10. *Нагляд за фінансовими групами: актуальні проблеми*. – [Електронний ресурс]. – Цінні папери України. – 2010. – № 7. – Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=601&pub=4449. – Назва з екрана.

11. *Офіційна сторінка Міністерства економічного розвитку і торгівлі України*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

12. *“Про страхування”*. Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР, зі змін та доп. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>. – 01.01.2009. – Назва з екрана.

13. *Стандарт нагляду ІАІБ № 5: Стандарт координації нагляду за діяльністю груп*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://forinsurer.com/public/04/04/16/1067>. – Назва з екрана.

14. *Финансовые конгломераты: причины возникновения, достоинства, недостатки*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bestinvestor.ru/pub/vidyiinvestitsiyfinansovye_konglomeraty_prichiny_vozniknoveniya_dostoinstva_i_nedostatki/. – 01.01.2009. – Назва з екрана.

15. *Школьник І. О. Вплив міжнародних фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України [Текст] / І.О.Школьник, В.М.Кремень // Фінанси України*. – 2009. – № 9. – С. 34–42.

16. *Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку [Текст]: монографія / І.О.Школьник*. – Суми: Мрія, УАБС НБУ, 2008. – 348 с.